

УДК 338.242.4

Волошенко А. В.,

к. е. н., доцент,

докторант кафедри фінансів та банківської справи,

ВНЗ «Національна академія управління», м. Київ

ПРОБЛЕМИ ЗАСТОСУВАННЯ АНТИКОРУПЦІЙНОГО ДИРИЖИЗМУ В ЕКОНОМІЦІ УКРАЇНИ

Вперше в науковій літературі проаналізовано та уведено в науковий оборот терміно-поняття «антикорупційний дирижизм». Праналізовані державні засади антикорупційної політики та проблеми ефективного застосування антикорупційного дирижизму в національній економіці і зокрема на ринку трудових ресурсів.

Ключові слова: антикорупційний дирижизм, антикорупційна стратегія, ринок трудових ресурсів, міграційні тенденції, візова лібералізація.

ПРОБЛЕМЫ ПРИМЕНЕНИЯ АНТИКОРРУПЦИОННОГО ДИРИЖИЗМА В ЭКОНОМИКЕ УКРАИНЫ

Волошенко А. В.

Впервые в научной литературе проанализировано и внедрено в научный оборот понятие «антикоррупционный дирижизм». Проанализированы государственные основы антикоррупционной политики, а также проблемы эффективного применения антикоррупционного дирижизма в национальной экономике и, в частности, на рынке трудовых ресурсов.

Ключевые слова: антикоррупционный дирижизм, антикоррупционная стратегия, рынок трудовых ресурсов, миграционные тенденции, визовая либерализация

PROBLEMS OF USE OF ANTI-CORRUPTION MANAGEMENT IN UKRAINE ECONOMY

Voloshenko A.

For the first time in the scientific literature, analyzed and put into scientific circulation terminology, the term "anti-corruption management." Analyzed state anticorruption policy principles and problems of an effective use of anti-corruption management in the national economy and in particular labor market. Special attention now is the problem of an effective anti-corruption management in the national economy. Anti-corruption issues sounds at all power levels.

Keywords: anti-corruption management, anti-corruption strategy, labor market, migration trends, visa liberalization.

Постановка проблеми. Поняття «дирижизм» (франц. - dirigisme) – це політика активного впливу держави на найбільш важливі сегменти національної економіки через наявну систему управління та регулювання. Попри те, що перші спроби наукового обґрунтування теорії дирижизму здійснено в середині 40-х років XX ст. французьким ученим Ф.Перру, дане поняття поки що не набуло категоріального закріплення у наукових дослідженнях та економічній літературі.

Останнім часом найбільш активно принципи дирижизму застосовуються в фінансово-грошовій сфері та системі кредитно-грошових інституцій. Серйозні дослідження у даному аспекті здійснив В.С. Лук'янов [5]. Фактично практика дирижизму протилежна політиці економічного лібералізму, тобто мінімізації державного регулювання. Дирижизм – це прояв державою управлінсько-регулятивної активності у важливих сферах та сегментах суспільного розвитку і передусім в економіці.

Особливої ваги на вітчизняних теренах набуває проблема здійснення ефективного *антикорупційного* дирижизму в національній економіці. Антикорупційна проблематика звучить на всіх владних рівнях. Державна антикорупційна політика стала останнім часом своєрідною державною мантрою. Парламентом та Урядом країни проголошено широкомасштабну антикорупційну програму (стратегію) [8].

Актуальність даного завдання зумовлюється тим, що нині замість ліквідації причин та передумов корупційних діянь, своєчасного відслідковування «провокаторів» фінансово-економічної корупції, державний дирижизм знаходить на практиці свій прояв у чергових бюрократичних утвореннях з надмірною кількістю чиновників.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Теоретичні та практичні проблеми ефективного застосування антикорупційного дирижизму привертають увагу багатьох вітчизняних та зарубіжних дослідників та широко висвітлені в публікаціях таких вчених-економістів як Агенор П. [10], Гарашук В. М. [2], Дрьомов С. В. [1], Кальниш Ю. Г. [1], Клименко Д. Б. [1], Ковальчук Т. Т. [4], Лук'янов В.С. [5], Манзюк О.О. [6], Мухатаєв А. О. [2], Нисневич Ю. [7] та інші.

Мета статті визначена виходячи з поняття дирижизму як аналіз проблеми застосування антикорупційного дирижизму в економіці України.

Основні результати дослідження. Здійснення антикорупційних заходів у національних масштабах не буде ефективним, якщо не вивчати і не спиратися на світовий досвід. Зокрема, при ООН діє спеціальна Програма доброчесності та протидії корупції, в ОЕСР функціонує департамент протидії корупції. У країнах далекого й ближнього зарубіжжя створені й ефективно діють системи антикорупційного дирижизму. Наприклад, у Великій Британії – це Офіс з викриття шахрайства у великих розмірах, у Франції - Центральна служба попередження корупції, у Гонконзі - Незалежна комісія з протидії корупції ІСАС, у Польщі - Центральне антикорупційне бюро, у Румунії - Національний антикорупційний директорат.

Перелік антикорупційних структур і служб можна продовжити. Однак більш важливим є та очевидність, що багато країна демонструють практичні успіхи у запобіганні та протидії корупції. І цей досвід - важливий для України, щоб проаналізувати власну практику й стандарти антикорупційного дирижизму та визначити й окреслити проблемні питання на цьому шляху.

На сьогодні боротьба з корупцією фінансується в Україні за кошти державного бюджету. Саме на цих засадах відбувається формування «бюджетної олігархії», яка є основним рушієм корупційних відносин. Практично осторонь від контролю над цими процесами залишається громадянське суспільство. І як показує практика - активно створювати державні органи й урядові інституції, націлені боротися з цим зловісним й руйнівним явищем, і реально запобігати та протидіяти системній корупції – далеко не співпадаючі реалії.

Саме такий висновок було сформульовано на Міжнародній антикорупційній конференції – «Запобігаємо. Боремося. Діємо» - яка відбулася 16.XI.2015 р. за ініціативою Національної ради реформ та за участю Проектного офісу НРР. Конференція стала наймасштабнішим публічним заходом у сфері запобігання та протидії корупції. Представництво на даній конференції засвідчило ту очевидність, що системна протидія корупції є особливим актуалітетом не лише в національному, а і глобальному вимірах.

Як зазначалося вище, найчастіше сферою запобігання та протидії корупції проголошується національна економіка. На висвітлення даної проблематики акцентує увагу вітчизняна економічна наука [1;2]. Антикорупційна політика держави має стосуватися усіх сфер та сегментів національного господарства. Однак при цьому поза увагою державного регулювання залишається такий важливий сегмент, як ринок праці, трудових ресурсів і зокрема, міграційні процеси. Водночас даний сегмент піддається відчутним корупційним впливам. Очевидно через це вітчизняний ринок праці лихоманить, що украй негативно відбивається на національній економіці в цілому.

В 2014-2015 рр. не залишилося професійних сфер, де б спостерігалася позитивна динаміка з наявністю робочих місць. Середня конкуренція в сфері працевлаштування посилюється і нині складає п'ять претендентів на одне робоче місце, а по деяких спеціалізаціях (юристи, фінансисти, управління персоналом) конкуренція сягає 10-15 осіб. Особливо небезпечною тенденцією при цьому є зростання безробіття серед молодих фахівців. Не є рідкістю, коли випускники Вузів вимушені працювати секретарями, кур'єрами, продавцями чи демонстраторами товарів на вулицях або ж торгувати на базарах.

Нещодавно Мінекономіки і торгівлі випустило середньостроковий прогноз потреби у трудових ресурсах. За оцінкою фахівців найбільший попит в 2015-2018 рр. буде на прості робочі професії в сільському господарстві, торгівлі та сфері послуг. Прогнозований попит на прості професії ставить крапку на стратегії формування «економіки знань» [3]. Наслідком цього є те, що багато молоді прагне виїхати за кордон. Виявилось, що 76% опитаних

випускників українських Вишів думають про переїзд в інші країни. Тотальна еміграція працездатної молоді та професійної й ініціативної робочої сили працездатного віку зумовлюють ситуацію, коли в країні залишається деморалізована частина населення, яка перебуває в режимі абсолютного зубожіння [4].

Нині в Україні погодинна оплата встановлена державою на рівні –7 грн. 29 коп. або 0,30 євро. Ні на йоту не змінює ситуацію заплановане збільшення даної ставки до рівня 8 грн. 35 коп. у наступному бюджетному році, оскільки знецінення гривні є перманентним в умовах так званого «плаваючого» або «гнучкого» валютного курсу.

Для порівняння погодинна оплата праці в країнах ближнього й дальнього зарубіжжя є такою (євро): Болгарії – 3,7; Румунія – 4,4; Литва – 5,8; Латвія – 6,0; Греції – 15,6; Німеччині – 31; Франції –34,9; Данії - 39,5; Бельгії – 40,4; Швеції 41,9 [9]. Отже, країна, в якій панують зубожілі нормативи оплати навіть для висококваліфікованих працівників, а основний зиск концентрується в корупційно-тіньових схемах, приречена завжди бути бідною. Чого вартий подібний державний дирижизм – риторичне запитання.

Таким чином, стає очевидним, що регуляторна запущеність ринку праці на вітчизняних теренах є сталим підґрунтям економічної корупції. Отже, невідкладне створення цивілізованого статусу трудових ресурсів – невідкладне завдання і водночас дуже гостра проблема, невіршення якої стає благодатним підґрунтям для корупційних діянь у всьому спектрі економічних відносин.

Антикорупційний дирижизм повинен здійснюватися у найширшому спектрі. Адже ринок праці і його сегмент - трудові ресурси є водночас органічною складовою і визначальним чинником як виробничої (товаропродукуючої) сфери, так і підприємницьким капіталом, а також визначальним контентом споживачів. Передусім трудові ресурси як потенційні споживачі визначальною мірою забезпечують суспільний попит, а отже розвиток національної економіки. Тому в даній сфері украй важливо посилити антикорупційну транспарентність, виходячи передусім з вимог ЄС.

Європейська інтеграція – ключовий пріоритет зовнішньої політики України, який передбачає проведення системних реформ в усіх сферах життя відповідно до норм та стандартів Європейського Союзу (далі ЄС). Кінцевою метою європейської інтеграції є набуття Україною членства в Європейському Союзі.

Окремим важливим напрямком співпраці нашої держави з ЄС є безвізовий діалог, метою якого на нинішньому етапі є виконання завдань першого етапу Плану дій з лібералізації візового режиму, реалізація якого дозволить Україні в майбутньому досягти безвізового режиму поїздок громадян до країн-членів ЄС, в т.ч. “Шенгенської зони” [2].

Переговори щодо впровадження безвізового режиму з ЄС, розпочалися ще у 2008 році і йшли окремо від переговорів про підписання угоди про асоціацію. У 2010 році європейська спільнота узгодила з Україною перелік вимог, виконання яких може стати підставою для скасування віз, документ отримав назву “План дій з візової лібералізації”.

Окремим розділом і одним з ключових питань “Плану дій з візової лібералізації” визначено і розкрито заходи спрямовані на попередження та боротьбу з організованою злочинністю, тероризмом та корупцією. В табл. 1 наведено заходи першого етапу (законодавчі та політичні засади) спрямовані на попередження та боротьбу з організованою злочинністю, тероризмом та корупцією, а також стан їх виконання.

Таблиця 1. Заходи, спрямовані на попередження та боротьбу з організованою злочинністю, тероризмом та корупцією відповідно до «Плану дій з візової лібералізації»

№	Заходи	Поточний стан виконання
<i>I. Етап(законодавчі та політичні засади)</i>		
1.	Схвалення всеохоплюючої стратегії боротьби з організованою злочинністю разом з Планом дій, що міститиме часові рамки, конкретні цілі, заходи, результати, показники виконання та достатні людські і фінансові ресурси	Про Концепцію державної політики у сфері боротьби з організованою злочинністю. Указ Президента України від 21.10.2011 №1000/2011); Про затвердження плану заходів щодо реалізації Концепції державної політики у сфері боротьби з організованою злочинністю. Розпорядження Кабінету Міністрів України від 25.01.2012 № 53-р.
2.	Схвалення Закону “Про протидію торгівлі людьми”, Плану дій з метою ефективної імплементації Державної програми протидії торгівлі людьми, що міститиме часові рамки, конкретні цілі, заходи, результати, показники виконання та достатні людські і фінансові ресурси.	Про протидію торгівлі людьми Закон України від 20.09.2011 №3739-VI. Державна цільова соціальна програма протидії торгівлі людьми на період до 2015 року. Постанова КМУ від 21.03.2012 № 350. Про схвалення Концепції Державної соціальної програми протидії торгівлі людьми на період до 2020 року. Розпорядження Кабінету Міністрів України від 07.10.2015 № 1053-р. Розпорядженням визначено державним замовником Програми Міністерство соціальної політики, та доручено разом із заінтересованими центральними органами виконавчої влади розробити та подати у місячний строк Кабінетові Міністрів України проект Державної соціальної програми протидії торгівлі людьми на період до 2020 року.
3.	Ухвалення законодавства про запобігання і боротьбу з корупцією, створення єдиного та незалежного антикорупційного органу; посилення координації та обміну інформацією між органами державної влади, відповідальними за боротьбу з корупцією.	Про засади державної антикорупційної політики в Україні (Антикорупційна стратегія) на 2014-2017 роки. Закон України від 14.10.2014 № 1699-VII Про запобігання корупції. Закон України 14.10.2014 № 1700-VII. Про Національне антикорупційне бюро України. Закон України від 14.10.2014 № 1698-VII. Про утворення Національного агентства з питань запобігання корупції. Постанова КМУ від 18.03.2015 № 118. Про затвердження Державної програми щодо реалізації засад державної антикорупційної політики в Україні (Антикорупційної стратегії) на 2015-2017 роки. Постанова КМУ від 29.04.2015 № 265. Відповідно до Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо забезпечення діяльності Національного антикорупційного бюро України та Національного агентства з питань запобігання корупції» № 198-VIII від 12 лютого 2015 року (набрав чинності

Продовження табл. 1

№	Заходи	Поточний стан виконання
		<p>04.03.2015) внесено зміни до Закону України «Про прокуратуру», який набирає чинності 26 квітня 2015 року. Відповідно до вищезгаданого Закону наказом Генерального прокурора України від 22 вересня 2015 року в структурі Генеральної прокуратури України утворено Спеціалізовану антикорупційну прокуратуру.</p> <p>8 жовтня у першому читанні ухвалений пакет законопроектів щодо створення спеціалізованої державної інституції з питань розшуку та розпорядження активами, одержаними від корупційних та інших злочинів, а також внесення необхідних змін до Кримінально-процесуального кодексу щодо окремих питань накладення арешту на майно та змін до Кримінального та Цивільного кодексів щодо вдосконалення інституту спеціальної конфіскації з метою усунення корупційних ризиків.</p>
4.	<p>Схвалення національної стратегії протидії та боротьби з відмиванням грошей та фінансуванням тероризму; прийняття закону про запобігання фінансуванню тероризму.</p>	<p>Про схвалення Стратегії розвитку системи запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, або фінансуванню тероризму на період до 2015 року. Розпорядження КМУ від 09.03.2011 № 190-р.</p> <p>Про затвердження плану заходів на 2015 рік із запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення. Постанова КМУ і НБУ від 11.03.2015 № 99.</p> <p>Розроблено проект Стратегії розвитку системи запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення на період до 2020 року.</p>
5.	<p>Схвалення нової Національної стратегічної програми щодо боротьби з наркотиками та відповідного Плану дій, ратифікація Меморандуму про взаєморозуміння з EMCDDA.</p>	<p>Концепція реалізації державної політики у сфері протидії поширенню наркоманії, боротьби з незаконним обігом наркотичних речовин, психотропних речовин та прекурсорів на 2011-2015 роки затверджена Розпорядженням КМУ №1808-р від 13 вересня 2010 р.</p> <p>План заходів щодо виконання зазначеної Концепції затверджено Розпорядженням КМУ №2140-р від 22 жовтня 2010 р.</p> <p>18.10.2011 р. Кабінет Міністрів України схвалив Концепцію створення системи моніторингу ситуації у сфері протидії незаконному обігу наркотичних засобів, психотропних речовин та прекурсорів. Укладений між Україною та EMCDDA Меморандум про взаєморозуміння (28 січня 2010 р.) не потребує ратифікації Верховною Радою України</p>
6.	<p>Схвалення відповідних Конвенцій ООН та Ради Європи у сферах, зазначених вище, а також про боротьбу з тероризмом.</p>	<p>Україна ратифікувала всі відповідні Конвенції та Протоколи ООН та Ради Європи</p> <p>У квітні 2013 р. Україна приєдналася до Протоколу проти незаконного виготовлення та обігу вогнепальної зброї, її складових частин і компонентів, а також боеприпасів до неї, який доповнює Конвенцію Організації Об'єднаних Націй проти транснаціональної організованої злочинності (2001 р.) http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/159-18/paran2#n2</p>

За даними таблиці, можна дійти висновку, що основні вимоги щодо законодавчих та політичних засад урядом виконані. Але, за даними опитування, яке проводилося дослідницькою компанією TNS на замовлення Проектного офісу Національної ради реформ, лише 19,6% населення України вважають, що є активні зміни або є зміни, хоч і повільні в оновленні влади та антикорупційній реформі [моніторинг]. Прогрес виконання задач антикорупційної реформи на 2015 рік експерти оцінюють на 45%.

Висновки. Отже, для реального запровадження антикорупційного дирижизму в Україні необхідно:

1) Ми виходимо з того, що антикорупційний дирижизм – це організаційно-управлінська максима, тобто безумовна обов'язкова вимога (веління) держави, що не допускає суб'єктами економічних відносин прямих заперечень чи ігнорування. Дотримання законодавчих норм і що не менш важливо моральних принципів найвищим керівництвом держави, службовців найвищого рангу і політиків є (так має бути) характерною ознакою дирижизму. В іншому випадку суспільство не позбавиться влади бюджетної олігархії та панування корупційно-тіньового прагматизму. Реальне здійснення антикорупційного дирижизму можливе лише при активному контролі влади з боку громадянського суспільства.

2) Нормативно дисциплінувати уже прийняте «антикорупційне законодавство», яке на сьогодні є занадто фрагментованим на різні законодавчі та підзаконні акти. Така відомча нормативно-правова розпорошеність відчутно ослабляє правочинний ефект держави і не дає бажаних антикорупційних результатів.

3) Необхідно і вкрай важливо закрити легальні й нелегальні канали втечі фінансового капіталу та тіньового переведення активів за межі України. Задля цього Національний банк України повинен посилити свій контроль, а Уряду слід денонсувати угоду про уникнення подвійного оподаткування, зокрема з Кіпром.

4) Правоохоронні органи мають відчутно протидіяти схемам при яких: валюта відправлена за кордон, а товари в Україні не прийшли (йдеться про фіктивний імпорту); або ж має місце фіктивний експорт, тобто товари відправлені за кордон, а долари в Україну не перераховані.

5) На часі податково стимулювати повернення капіталу в Україну шляхом стягування ПДВ одночасно з авансовими проплатами по імпорту, а також відшкодування ПДВ експортерам лише після повернення валютної виручки за всіма контрактами.

6) Необхідно законодавчо посилити відповідальність центрального банку за надмірну волатильність валютного курсу, який стимулює валютні спекуляції та корупційні зловживання в національній економіці країни.

1. Корупція в Україні: причини поширення та механізми протидії. Зелена книга державної політики / С. В. Дрьомов [та ін.]. - К. : Пріоритети, 2010.

2. Гаращук В. М. *Актуальні проблеми боротьби з корупцією в Україні: [монографія]* / В. М. Гаращук, А. О. Мухатаєв. – Х. : Право, 2010.
3. *Економіка знань: виклики глобалізації та Україна* / Під заг. ред. А.С. Гальчинського.- К.: НІСД, 2004.
4. Ковальчук Т. Т. *Бідність працюючого населення – драматична реальність українського сьогодення* / Т. Т. Ковальчук // *Економіка України*. – 2016. – № 1.
5. Лук'янов В. С. *Державні регуляторні імперативи сучасних фінансових ринків: автореф. дис. ... докт. екон. наук* / В.С. Лук'янов. – К.: Національна академія управління, 2015.
6. Манзюк О. О. *Світовий досвід мінімізації негативної ролі офшорних юрисдикцій на економіку* / О. О.Манзюк // *Економічний форум*. – 2015. – № 1.
7. Нисневич Ю. *Многоликая коррупция и ее измерение в исследованиях международных организаций* / Ю. Нисневич, Д. Стукал // *Мировая экономика и международные отношения*. – 2012. – № 3.
8. *Про засади державної антикорупційної політики в Україні (Антикорупційна стратегія) на 2014-2017 роки* // *Вісник Верховної Ради України*. – 2014. – № 46.
9. Штань М. *Напрями організації офшорних зон в економіці України* / М. Штань // *Банківська справа*. – 2014. – № 5-6.
10. Agenor P. R. *Benefits and Costs of International Financial Integration: Theory and Facts* / P. R. Agenor // *The World Economy*. – 2003. – August.